

วัฒนธรรมการอ่านกำลังเสื่อม?

วินิตา ดิถียนต์ *

คำว่า illiteracy แปลว่า การไม่รู้หนังสือ หมายความว่าอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ถ้าเป็นคุณศัพท์ใช้ว่า illiterate คนที่ illiterate ตามความหมายแต่แรก มักเป็นคนไม่มีการศึกษา ไม่ได้เข้าโรงเรียน อาจจะเป็นเพราะอยู่ในท้องถิ่นห่างไกลความเจริญ หรือว่าพ่อแม่ไม่ให้เรียนเพราะเชื่อตามค่านิยมบางอย่าง

คนไทยสมัยโบราณ ไม่นิยมให้ลูกสาวเรียนหนังสือเพราะกลัวว่าจะไปเล่นเพลงยาวกับผู้ชาย แต่เหตุผลข้อนี้คงเป็นแต่เพียงปลายเหตุเท่านั้น สาเหตุจริง ๆ ก็คือสมัยนั้น การเล่าเรียนเขียนอ่านกระทำกันภายในวัด พระภิกษุเป็นผู้อบรมสั่งสอนเด็กที่พ่อแม่มาฝากให้เรียนหนังสือ ถึงอย่างไรเด็กผู้หญิงก็จะเข้าสู่ระบบการเรียนแบบนี้ไม่ได้อยู่ดี กฎเกณฑ์ทางศาสนาไม่อนุญาตให้เด็กหญิงเข้าไปกินไปนอนในวัดอยู่แล้ว และถ้าจะจำครูมาสอนที่บ้าน ก็เป็นสิ่งหายาก ฟุ่มเฟือยไร้ประโยชน์ สำหรับสามัญชน หน้าที่ของเด็กหญิงคือ เรียนรู้การบ้านการเรือน ไม่ใช่การเรียน เพราะหญิงไทยไม่มีอาชีพเกี่ยวกับการต้องใช้ความรู้ทางอ่านเขียน ผู้หญิงไทยโบราณจึงเป็นตัวอย่างชัดเจนของคน

illiterate เพราะสังคมร่วมสมัยไม่เอื้ออำนวย

ปัจจุบัน คำว่า illiteracy มีความหมายเพิ่มขึ้น แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ชั้นแรกคือ primary illiteracy หมายถึงการไม่รู้หนังสือแบบอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ปัจจุบันนี้เมื่อการศึกษาของไทยแพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ จะเห็นได้ว่าผู้ไม่รู้หนังสือในระดับนี้ลดจำนวนลงมาก กระทรวงศึกษาธิการกำหนดการศึกษามาบังคับให้เด็กทุกคนต้องเข้าโรงเรียนศึกษาหาความรู้ทำให้แก้ปัญหาข้อนี้ได้ และการศึกษาในโรงเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือเรียนแล้วแต่ทิ้งไปนานจนลืมหนังสือ ได้หวนมาเล่าเรียนเขียนอ่านเพิ่มความรู้ให้ตนเอง นับเป็นทางออกที่นาชมเชยสำหรับผู้ประสงค์ความเสมอภาคกันทางการศึกษา

แต่ปัญหาอีกปัญหาหนึ่งที่ค่อย ๆ แพร่ขยายตัวขึ้นทีละน้อยในสังคมไทยปัจจุบัน โดยอาจจะไม่มีใครทันนึกกว่าจะแพร่ขยายความรุนแรงออกไปได้มากในทศวรรษต่อไป ก็คือความไม่รู้หนังสือในระดับสอง เรียกว่า secondary illiteracy

คนไทยที่ “ไม่รู้หนังสือ” ในระดับสอง มีตั้งแต่คนที่เรียนหนังสือจบภาคบังคับไป

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

จนคนเรียนจบมหาวิทยาลัย และที่น่าแปลกก็คือ รวมทั้งบุคคลที่มีชื่อเสียงโด่งดังประสบความสำเร็จระดับชาติในอาชีพการงานของตนด้วย

คนประเภทนี้ยิ่งนับวันจะยิ่งทวีจำนวนอย่างกว้างขวางขึ้นในสังคมไทย เขาคือกลุ่มคนที่ไม่รู้หนังสือ เพราะไม่อ่านหนังสือ และเมื่อไม่อ่านเสียแล้ว ก็ไม่อาจจะหวังได้ว่าเขาจะแสวงหาคคุณค่าบางอย่างให้ชีวิตได้อย่างคนอ่านหนังสือ หรือแม้แต่รู้จักเขียนได้อย่างถูกต้อง

ทำไมคนกลุ่มนี้ถึงทวีจำนวนขึ้นมาก คำตอบก็คือ...พวกเขาเห็นว่าอาชีพการงานหรือความสำเร็จของเขาแทบจะไม่ต้องเกี่ยวอะไรกับหนังสือเลยก็ได้

บัณฑิตที่เรียนจบรับปริญญาแล้ว เข้าทำงานเอกชนตั้งแต่เช้าถึงเย็นอยู่อยู่กับตัวเลข การกรอกแบบฟอร์มในเอกสาร การรับโทรศัพท์ติดต่อโต้ตอบเรื่องงาน การพบปะลูกค้า การพูดจาจูงใจลูกค้า ส่วนเพื่อนรุ่นเดียวกันที่เข้ารับราชการก็ใช้เวลาทั้งวันในการอ่านเอกสารต่าง ๆ รับส่งเอกสาร ทำหนังสือส่งผู้บังคับบัญชา คำนวณเรื่องการเงินในหน่วยงาน

ปีแล้วปีเล่า คนเหล่านี้อาจจะเลื่อนตำแหน่งทางการงานสูงขึ้น แต่เวลาที่จะติดตามอ่านหนังสือต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เอกสารในอาชีพการงานของตนก็จะน้อยลงทุกที จนถึงระดับศูนย์

อีกอย่างหนึ่ง อาชีพการงานใน

ปัจจุบันนี้ มีอยู่หลายอาชีพที่มองเห็นว่าไม่ต้องอาศัยการอ่านการเขียนอย่างดี ก็ประสบความสำเร็จได้ดังจะยกตัวอย่างมาให้สัก ๒ คน คือ นายสมศักดิ์ นักธุรกิจเงินล้าน และนางสาวรัชดา ดารานักแสดงที่สื่อมวลชนขนานนามว่าเป็นดาวรุ่งพุ่งแรง

เมื่อนายสมศักดิ์ตื่นขึ้นตอนเช้า เขาอยากจรรู้ข่าวสารความเป็นไปของโลกอย่างคนทันสมัย เพราะธุรกิจต้องอาศัยความเคลื่อนไหวของโลกเป็นสำคัญ เขาก็อาจจะเปิดวิทยุฟังรายการข่าว ที่ผู้อ่านได้รวบรวมรายละเอียดของข่าวสำคัญ ๆ ในหนังสือพิมพ์ฉบับเช้ามาอ่านให้ฟังในขณะที่นายสมศักดิ์อยู่ในห้องน้ำ ทำให้เขารู้ว่ารัฐบาลตัดสินใจลดค่าเงินบาทลงอีกแล้ว หรือยกเลิกกำแพงภาษีสินค้าบางอย่างตรงกับที่เขาได้ยินระแคะระคายมาก่อน ถ้าหากว่ามีข่าวสำคัญเขาจะเปิดโทรทัศน์ดูข่าวดาวเทียมที่ออกอากาศ ๒๔ ชั่วโมง ก่อนจะออกจากบ้าน เมื่อนั่งไปในรถที่ติดกันเป็นขบวนหลังจากคอนโดมิเนียมถึงที่ทำงาน เขาไม่ต้องหาหนังสือมาอ่านฆ่าเวลา เลขาณูการของเขาจะพูดใส่เทปไว้ว่าวันนี้เขาต้องไปไหน นัดพบใคร ทำสัญญาเรื่องอะไร เพื่อให้เขาเตรียมตัวให้พร้อมก่อนถึงที่ทำงาน เมื่อไปถึงที่ทำงาน เขาจะนั่งลงอ่านเอกสารสัญญาซึ่งทนายความช่วยร่างและกลั่นกรองให้แล้วอย่างถี่ถ้วน นายสมศักดิ์ไม่เคยเขียนอะไรมาหลายสิบปีนอกจากเขียนชื่อตัวเองลงท้ายเอกสาร หรือเขียนตัวเลขลงในเช็ค

ตอนบ่าย เขานัดพบเจรจากู้ค่า อาศัยการพูดเป็นสำคัญ ตอนค่ำเขาไปงานเลี้ยงสังสรรค์เพื่อกระชับมิตรกับนักธุรกิจด้วยกัน และข้าราชการใหญ่ ๆ บางทีเขาอาจจะต้องขึ้นร้องเพลงในฐานะนักร้องกิตติมศักดิ์ แต่เขาไม่ต้องอ่านเนื้อเพลง เพราะเขาเรียนจากเทปบันทึกเสียง และมีครูพิเศษมาช่วยการออกเสียงให้อย่างถูกต้อง และถ้าหากว่าเขาจะต้องเขียนอวยพรเจ้าภาพที่เชิญเขา เลขาบุการก็จะจัดหาบัตรอวยพรที่มีคำอวยพรเขียนอย่างเสร็จสรรพแนบไปกับกระเช้าดอกไม้ หรือซองเช็กของขวัญ

นายสมศักดิ์สามารถทำธุรกิจนับร้อย ๆ ล้าน ได้รับโล่ นักธุรกิจดีเด่นได้ ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างนี้ตาปีตาชาติ ในชีวิตของเขาไม่มีที่ว่างสำหรับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร สุนทรภู่ มนัส จรรยงค์ นิยาย “สี่แผ่นดิน” หรือ ความคิดเรื่องทานบารมีของพระเวสสันดรชาดกก็เป็นเรื่องที่เขาไม่เคยรู้จัก ถ้าใครถามเขาถึงผลงานของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เขาก็จะจำได้ว่าท่านเคยไปเยี่ยมประธานเหมา เจ๋อ ตุง และประธานเติ้งเสี่ยว ผิง เคยมาพบท่านที่ประเทศไทย แต่เขาไม่เคยได้ยินเลยว่าแม่พลอยและสมภารกว้างเกี่ยวข้องกับท่านอย่างไร

นางสาวรัชดาอายุ ๑๙ ปี เธอจบเพียงประถมปีที่หก แล้วติดตามพ่อแม่ไปอยู่สหรัฐอเมริกา ก่อนจะกลับมาเมื่ออายุ ๑๘ ปี เพื่อเข้าประกวดนางงาม เธอได้ตำแหน่งนางงามด้วยรูปร่างหน้าตาสะสวย บุคลิกดี

และพูดภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกันได้คล่องเหมือนเจ้าของประเทศ

จากวงการนางงาม เธอไปแสดงภาพยนตร์ แม้ว่าอ่านภาษาไทยไม่ออก เพราะลืมไปหมดแล้ว แต่ผู้กำกับการแสดงภาพยนตร์ก็ให้คนคอยบอกบทให้ และบอกว่าเธอควรทำสีหน้าอย่างไรให้เข้ากับบทตอนนั้น หลังจากนั้น นักพากย์จะรับผิดชอบด้านเสียงของตัวแสดงเอง

ต่อมา นางสาวรัชดาไปเป็นนักร้องโดยไม่ต้องอ่านเนื้อภาษาไทย แต่ว่าจำเอาจากแถบเสียง ข้อสำคัญเธอจะต้องเดินรำได้เก่งเวลาแสดงคอนเสิร์ตและแต่งตัวได้สะอาดตา เธอกลายเป็นดาราและนักร้องเงินล้านรับถ่ายแบบโฆษณาชุดละกว่าหนึ่งล้านบาทขึ้นไป เธอเดินทางไปร้องเพลงทั่วประเทศ เชื่อกันว่าเธอทำเงินได้ ๑๐ ล้านบาทในปีเดียว และเธอยังสร้างฐานะได้อีกหลายปีจนกว่าจะอายุ ๒๕

ถ้าหากว่าตัวอย่างของนายสมศักดิ์ และนางสาวรัชดาเป็นเรื่องที่รู้สึกท้อใจเกินไป เราอาจจะสังเกตถึงชีวิตคนในอาชีพต่าง ๆ ซึ่งทำงานไปจนเกษียณโดยไม่ต้องอ่านหนังสือเพื่อเป็นการบำรุงสมองเลยก็ได้ในสังคมปัจจุบัน

ครอบครัวของนายธนูมีฐานะปานกลาง อาศัยอยู่ในจังหวัดใหญ่ เขาทำงานธนาคารนางสมศรีภรรยาเป็นช่างตัดเสื้อเปิดร้านเล็ก ๆ อยู่ที่บ้าน มีลูกค้ำมาฝากควรลูกชายคนโตเรียนอยู่ในคณะวิทยาศาสตร์ใน

มหาวิทยาลัยที่จังหวัดนั้น ลูกสาวคนเล็กเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ห้า สอบเทียบได้แล้ว กำลังกวาดวิชาอย่างหนักเพื่อจะเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ คนในบ้านนี้ไม่เคยพักผ่อนหย่อนใจด้วยการอ่านหนังสือและในบ้านก็ไม่มีหนังสืออะไรนอกจากหนังสือเรียนของลูก ๆ และหนังสือแบบเรียนของแม่

นายธนุรับฟังข่าวสารทางวิทยุเพื่อไม่ให้เสียเวลาอ่านหนังสือพิมพ์ เพราะเขาจะต้องไปถึงที่ทำงานไม่เกิน ๗.๓๐ น. ทั้งวัน เขา่วนกับการตรวจและเซ็นรับทราบเช็คที่ผ่านเข้าออกโต๊ะของเขานับเป็นร้อย ๆ ใบ เพื่อมิให้เกิดการผิดพลาดอย่างใดได้ เขาเลิกงานตอนค่ำทุกวัน บางวันเขาไปสังสรรค์กับเพื่อน ๆ ก่อนกลับบ้าน โดยมากเขากลับบ้านก็มีเวลาเพียงดูข่าวโทรทัศน์แล้วเข้านอน

ส่วนนางสมศรีมีงานเต็มมือตั้งแต่เข้าไปจนค่ำเช่นกัน ในร้านของเขามีหนังสือมากก็จริงแต่เป็นหนังสือแบบเลื้อล่วน ๆ ไม่มีไว้อ่าน นอกจากอ่านคำอธิบายสั้น ๆ ในเล่มเพื่อดูวิธีการใหม่ ๆ ในการตัดเย็บเสื้อผ้าให้ทันสมัย บางทีเธอก็ต้องปิดร้านออกไปซื้อกระดุม ฆิป ตะขอ หรือผ้าบางชิ้นที่ตลาดตกค่ำเธอปิดร้านแล้วเปิดโทรทัศน์ดูรายการละครหลังข่าวซึ่งเธอชอบมาก แล้วก็เข้านอน

ลูกชายของบ้านนี้มีกิจกรรมมากมายที่มหาวิทยาลัย ถ้าไม่เล่นกีฬา เขาก็ไปทัศนศึกษา หรือออกภาคสนามกับอาจารย์และเพื่อน ๆ เขาดูตำราอย่างหนักเมื่อใกล้

สอบ แต่เสาร์อาทิตย์เขาไปทำงานพิเศษเล่นดนตรี อยู่ในร้านอาหาร และจะงดเมื่อถึงตอนใกล้สอบ เขาตั้งใจว่าเมื่อเรียนจบแล้วเขาอาจจะทำงานบริษัท ซึ่งจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับวิชาที่เรียนก็ได้ แต่เขาจะยังเล่นดนตรีอยู่เพราะมีรายได้ดีและทำให้เขามีเพื่อนฝูงได้มาก

ลูกสาวไปกวาดวิชาที่กรุงเทพฯ พักอยู่บ้านญาติ เสาร์อาทิตย์จึงจะกลับมาบ้าน เธอกวาดอย่างหนักเฉพาะคำนวณและภาษาอังกฤษ เพราะครูและเพื่อนบอกว่าสองวิชานี้เป็นตัวกำหนดสำคัญในการสอบติดคณะที่เธอต้องการ ถ้าหากว่ามีเวลารว่างเธอก็พักผ่อนด้วยการไปเที่ยวตามศูนย์การค้ากับเพื่อน ๆ เพราะที่นั่นมีพร้อมทุกอย่างตั้งแต่ร้านอาหารไปจนโรงภาพยนตร์ เสาร์อาทิตย์ไหนเธอไม่กลับบ้าน เธอก็ไปเที่ยวชายทะเลกับญาติที่เธอพักอยู่ด้วย

ครอบครัวของธนุเป็นครอบครัวปัญญาชนอย่างไม่ต้องสงสัย แม้แต่แม่ซึ่งเรียนระดับ ปวช. ก็ต้องถือว่าเป็นผู้ทำงานด้วยฝีมือและสมอง ลูกชายและลูกสาวคงจะได้เรียนจนจบถึงชั้นปริญญา ทุกคนเป็นผู้มีความประพฤติดี ขยันขันแข็งในการเรียนและทำงานเพื่ออนาคตของตนเองครอบครัวอนาคตของพวกเขา ก็คงจะเป็นปีกแผ่นมันคงถ้าไม่รวยเป็นเศรษฐี อย่างน้อยก็ไม่ตกต่ำไปกว่าที่เป็นอยู่

ครอบครัวของชนชั้นกลางอย่างนี้ถือกันว่าเป็นกำลังสำคัญที่จะผลักดันสังคมไทย

ให้ก้าวหน้าไปได้ทั้งด้านการงาน การศึกษา และรายได้ของประชาชน กลับเป็นครอบครัวที่จัดอยู่ในประเภท secondary illiteracy คือผู้ไม่รู้หนังสือระดับสองอย่างที่กล่าวมา เพราะสิ่งที่ขาดหายไปก็คือ วัฒนธรรม การอ่านหนังสือ

พ่อบ้านที่เป็นคนระดับกลางในสังคม อย่างคนที่ทำงานหนักเพื่อครอบครัวมีอยู่มาก ทำงานจนไม่มีเวลาอ่านหนังสือ แม่บ้านอย่าง สมศรีก็มีโทรทัศน์มาเป็นเครื่องช่วยให้พักผ่อน หย่อนใจอยู่กับบ้านจนไม่ต้องอ่านหนังสือ ลูกชายมีการเรียนในชั้น กีฬาและดนตรีมา ดึงเวลาไปหมด จนไม่เห็นความจำเป็นว่าจะต้องเพิ่มพูนความคิดอ่านใด ๆ อีก ลูกสาวก็ มีการเที่ยวกับเพื่อนและญาติไปตามสถานที่ ที่สนุกสนานต่าง ๆ อย่างเพลิดเพลินจากการเรียนอยู่แล้วโดยไม่ต้องอ่านหนังสือ

ลูกชายและลูกสาวของธนะจะเป็นพ่อแม่ ของคนรุ่นต่อไป ที่ไม่เคยอ่านหนังสือให้ลูก เห็น และลูกจะไม่รู้ว่าวัฒนธรรมการอ่านนั้น เป็นอย่างไร พวกเขาจะอยู่กันได้ด้วยการ เรียนตามระบบจนจบเพื่อเอาใบรับรองไป ทำงาน มีกิจกรรมเช่น กีฬา ดนตรี พักผ่อน หย่อนใจมาเต็มเนื้อที่ในยามว่าง บ้านช่อง ของพวกเขาจะตกแต่งอย่างสะดวกสบายทันสมัยด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ แต่จะ ไม่มีห้อง หรือแม้แต่ตู้หนังสือให้เกะกะอยู่ใน บ้านอีกเช่นกัน

บางคนอาจมองอีกแง่หนึ่งว่า วัฒนธรรม ของการอ่านหมดไปเพราะความก้าวหน้า

ของสื่ออย่างอื่นเข้ามาแทนที่ ตามแบบของ ประเทศที่ทันสมัยทางเทคโนโลยี การที่คน ไทยไม่อ่านหนังสือ แต่ว่าดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ดูวิดีโอ ย่อมได้รับข่าวสารที่ก่อความ เผลี่ยวนฉลาดทันโลกกว่าอยู่เป็นหนอนหนังสือ ในห้องแคบ ๆ การอ่านจึงไม่จำเป็นอีกต่อไป

ความคิดนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะถูกต้อง ประเทศ ที่มีเทคโนโลยีสูงสุดประเทศหนึ่งของโลก อย่างญี่ปุ่น ยังรักษาวัฒนธรรมของการอ่าน ไว้ได้อย่างมั่นคง ถ้าหากว่าเราได้โดยสารไป ไนโรตีใต้ดินของญี่ปุ่น จะเห็นว่าคนญี่ปุ่นมี หนังสือติดมือมาเกือบทุกคน เขาจะอ่าน นิยาย นิตยสาร หรือการ์ตูนสำหรับเด็ก อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความเพลิดเพลินไป จนกระทั่งลงจากรถไม่ปล่อยเวลาให้อยู่ว่าง ๆ เขาจะไม่ละเว้นในการบำรุงสติปัญญาของ เขาอยู่ทุกโอกาส ข่าวสารทางวิทยุ โทรทัศน์ ดาวเทียม ไม่ได้ปิดกั้นหรือเอาเวลาของเขา ไปจากวัฒนธรรมการอ่าน

หรืออีกนัยหนึ่ง เราอาจพูดได้ว่าความ ก้าวหน้าทางสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าวิทยุ โทรทัศน์ วิดีทัศน์ ข่าวสารทางดาวเทียม ฯลฯ ไม่ใช่ เป็นความจำเป็นที่เราจะต้องเลือกเอาระหว่าง ความรู้และความเพลิดเพลินจากสื่อเหล่านี้ กับสื่อจากหนังสือเพียงอย่างเดียวหนึ่ง

แต่เท่าที่เป็นอยู่ สื่อจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือวิดีโอ เป็นสิ่งที่รับง่ายและดีความ ได้ ง่ายกว่าการอ่าน เพราะเสียงที่มากกระทบหู ก็ดี ภาพและการเคลื่อนไหวที่มากกระทบ สายตาก็ดี เป็นสิ่งที่นำมา 'ป้อน' ให้ผู้รับ

โดยแทบจะไม่ต้องใช้ความคิดอ่าน สมาริจินตนาการ หรือการใคร่ครวญเพื่อความเข้าใจ ทั้งหมดนี้เป็นผลดีจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้ผู้รับหรืออาจจะเรียกว่าผู้บริโภคเกิดความรู้สึกง่ายตายและสะดวกสบายในการรับรู้ จึงทำให้ละทิ้งสิ่งที่ยากกว่า นั่นคือการอ่านหนังสือ ซึ่งจะต้องใช้ความละเอียดอ่อนมากกว่า

คนที่สูญเสียวัฒนธรรมการอ่านจะสูญเสียผลดีหลายอย่างที่เกิดจากหนังสือโดยไม่รู้ตัว เท่าที่เห็นง่าย ๆ ก็จะเป็นคนที่อยู่ตามลำพังได้ยาก เพราะจะเกิดความเหงาไม่เคยชินกับชีวิตที่สมถะ และไม่รู้ว่ สันโดษเกิดขึ้นได้จากความคิดดี ๆ ที่ได้จากหนังสือ คนเหล่านี้จะชำนาญในวิชาชีพที่เขาทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน แต่เขาจะมีความคิดอ่านไม่กว้างขวาง และอาจจะมองอะไรได้ไม่สูงกว่าเท่าที่เห็นจากสายตา คนที่ไม่อ่านหนังสือ แม้ว่าร่ำรวยเพียงไหน ก็จะเป็นคนประเภทไปท่องเที่ยวต่างประเทศเพื่อซื้อข้าวของเครื่องใช้ราคาแพง หรือเสื้อผ้าผลิตในต่างประเทศกลับมาสวมในเมืองไทย แต่คนอ่านหนังสือจะอยากไปดูพิพิธภัณฑ์ ชมงานศิลปะบันลือโลก ชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม คนไม่อ่านหนังสือเมื่อเกิดความผิดพลาดด้านการงานหรือขาดทุนด้านค้าขาย อาจจะรู้สึกว่ สิ้นหวังทุกอย่างแล้วในชีวิต แต่คนอ่านหนังสืออาจจะหาคำปลอบใจมาบอกตัวเองให้สู้ชีวิตต่อไปได้ เพราะเขารู้

ชีวประวัติของผู้ประสบผลสำเร็จอย่างมากมายหลายพันคน ก็ล้วนแต่เคยผิดหวังและล้มลุกคลุกคลานมาแล้วอย่างสาหัสทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ผลข้างเคียงที่ตามมาอีกอย่างหนึ่งก็คือ การที่คนในอาชีพต่าง ๆ ไม่อ่านหนังสือนั้น ย่อมเป็นไปได้ว่าเขาจะเขียนหนังสือได้น่าอ่าน หรือแม้แต่เขียนให้อ่านรู้เรื่องกันดี

ในสมัยก่อน เรามักอัศจรรย์ใจเมื่อพบว่าท่านผู้ใหญ่บางท่านเขียนหนังสือได้ดีอย่างน่าทึ่ง แม้ว่าอาชีพการงานที่ท่านเจริญก้าวหน้าในระดับสูงสุดนั้นไม่เกี่ยวอะไรกับการประพันธ์เลยก็ตาม แต่เมื่อท่านลงมือเขียนหลังจากท่านเกษียณจากราชการแล้ว ก็มีสำนวนโวหารที่คมคาย เนียบแหลม บรรยายความได้กระจ่างชัดอย่างเช่น พลอากาศเอกหะริน หงสกุล ศาสตราจารย์ นายแพทย์ เสนอ อินทรสุขศรีและอดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย ชลอ วนะภูติ บุคคลเหล่านี้มีฝีมือลายมือในการเขียนเทียบเท่ากับนักประพันธ์อาชีพทีเดียว ความรู้ของท่านก็เกี่ยวเนื่องไปหลายสาขาไม่เฉพาะสาขาที่ท่านทำงานอยู่เท่านั้น การที่เขียนได้ดีเช่นนี้ไม่ใช่เพราะอยู่ ๆ ท่านอยากจะเขียนก็เขียนได้ แต่ด้วยความที่ท่านจะต้องเป็นคนรักหนังสือ และอ่านหนังสือมามากไม่เฉพาะแต่ตำราเรียนเท่านั้น จึงสามารถเรียบเรียงภาษาออกมาได้เป็นที่น่าชมเชย

ผิดกับปัจจุบันความไม่รู้และความไม่สนใจการอ่านแพร่หลายอยู่มากมาย เราจึง

เห็นว่าวัฒนธรรมการเขียนเสื่อมลงพร้อมกับความเสื่อมของการอ่าน การใช้โวหารคำพังเพย คำเปรียบเทียบ อย่างผิดพลาดมีอยู่ให้เห็นทั่วไป ไม่เฉพาะแต่คนหนุ่มสาวที่เรียนจบมาจากมหาวิทยาลัยเท่านั้น แม้ผู้มีความรู้ ตำแหน่งงานสำคัญ ก็ยังเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้เห็นอยู่บ่อย ๆ

“ผมขอเขียนอวยพรคู่บ่าวสาวในสมุดขอให้พวกเขายู่กันอย่างมีความสุขถึงจะทะเลาะกันอย่างขมื่นกับปุ่น ก็อย่าถือสากัน”

คำว่า “พวกเขา” ไม่ใช่สำหรับคนสองคน แต่จะต้องเป็นกลุ่ม อย่างน้อยก็ ๓ คนขึ้นไป ส่วน “ขมื่นกับปุ่น” หมายถึงของสองสิ่งที่เข้ากันไม่ได้เลย มีความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างตรงกันข้าม หากสามีภรรยากระทบกระทั่งขัดแย้งกันพอคืบคืบกันได้โบราณเปรียบว่า “ลั่นกับฟัน” ถ้าเมื่อไรเป็น “ขมื่นกับปุ่น” ก็คงจะหย่าขาดจากกันได้แล้ว

“การที่ท่านกรุณาให้เกียรติมาเป็นประธานในงานเลี้ยงรับรองที่จัดขึ้น ในโอกาสที่มาตรจรรยาการ ก็เป็นที่น่ายินดียิ่ง เหมือนช้างเหยียบงา พระยาเหยียบเมือง”

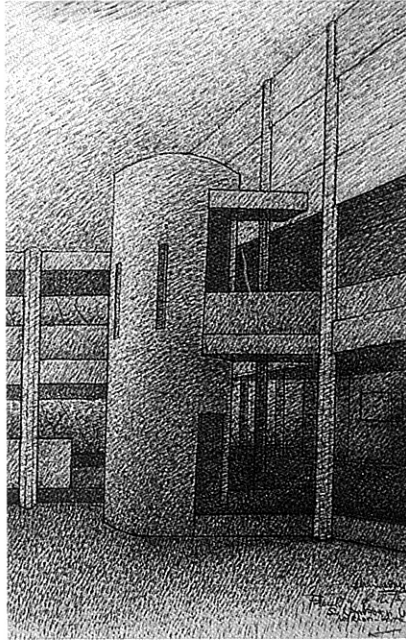
ช้างไม่สามารถจะเหยียบงาของมันได้ถึงยาวลากดินมันก็ไม่เหยียบ คำเปรียบเทียบเดิมมีอยู่ว่า “ช้างเหยียบงา พระยาเหยียบเมือง” ซึ่งไม่ใช่สิ่งสิริมงคล แต่เป็นคำก่อนว่าในเชิงลบ เพราะช้างตัวโตลงไปไหนเมื่อไรก็เหยียบต้นข้าวแหลกไปหมด ส่วนพระยาคือขุนนางหรือท้าวพระยาผู้มีอำนาจมีบริวาร มีพระยศพระเกียรติมาก

เวลาไปบ้านเมืองไหน ทางเจ้าบ้านผ่านเมืองหรือชาวบ้านต้องเตรียมตัวรับกันด้วยความเหน็ดเหนื่อย ทุ่มเทเงินทองข้าวปลาอาหารเลี้ยง พอท่านย่างเหยียบมาถึงจนกระทั่งเสร็จงานออกจากเมืองไป เมืองนั้นก็แทบจะราบลงไปเพราะการต้อนรับ

ถ้าหากว่าคำเปรียบเทียบนี้เป็นมงคลแล้ว คงจะมีชนบทรบเรียมประเพณีให้เห็นบ้างถึงการเอาพระยาช้างสารลงไปเดินในนาที่ไถคราดใหม่ ๆ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ในการปลูกข้าว แต่ก็ไม่เคยมี แม้พิธีรดพระนังคัลแรกนาขวัญก็ไม่เคยปรากฏว่าใช้สัตว์ใหญ่อย่างใดนอกจากวัว ซึ่งเรียกว่า “พระโค” ในการทำพิธี

ถึงแม้ว่าคนทุกคนไม่จำเป็นต้องเขียนหรือแต่งหนังสือได้อย่างนักประพันธ์ แต่การเขียน ก็จะทำให้มีบทบาทอยู่ในชีวิตและการทำงานของคนเราไม่มากนักน้อย การที่คนอ่านออก เขียนได้ ไม่ได้หมายความว่า เขาจะเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว ต่อไปถ้าหากว่าเขาสูญเสียวัฒนธรรมการอ่านเป็นขั้นแรก ถึงแม้ว่าโลกปัจจุบันมีโทรศัพท์แท่นการเขียนจดหมาย แต่การส่งงานหลายอย่าง การเขียนอธิบายคำสั่ง การเขียนไว้อาลัย การเขียนขอบคุณ ฯลฯ ก็ต้องใช้ทักษะที่ปูพื้นมาจากการอ่านทั้งสิ้น หากว่าวัฒนธรรมการอ่านเสื่อมไปจากสังคมไทยแล้ว คุณค่าทางจิตใจที่เราได้จากการอ่านหนังสือ จะสูญเสียไปอย่างประเมินค่ามิได้เช่นกัน

โดย ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ติง

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ - ๒ ๒๕๓๖ - ๒๕๓๗

ฉบับพิเศษ “๒๕ ปี คณะอักษรศาสตร์”

ปาฐกถา และการบรรยายพิเศษ

มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ : บทเรียนแห่งการแสวงหาความเข้าใจมนุษย์และสังคม

Contemporary Perspectives on Literature

สถานภาพทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ภาษา/ความหมาย/ความเป็นจริง บันทึก ความคิดร่วมสมัย

ย้อนพินิจแนวคิดการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร: ข้อสังเกตในบริบทของคณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถานภาพการเรียนการสอนฝรั่งเศสศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สถานภาพ ของการเรียนการสอนภาษาเยอรมัน

การเรียนการสอนวรรณคดีญี่ปุ่นในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๖)

มิติมุมมอง (Perspective) กับการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ : สถานภาพความคล้อย และความแตกต่าง

ไทยศึกษา

วรรณกรรมในชีวิตไทย

สังคีตศิลป์ไทย (Thai Music)

ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการศึกษาปัจจุบัน

สังสารวัฏ : การเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมการอ่านกำลังเสื่อม